การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาล

THE DEVELOPMENT OF A TRANING CURRICULUM TO PROMOTE DISASTER NURSING COMPETENCIES FOR NURSING STUDENT

อุบลรัตน์ โพธิ์พัฒนชัย (Ubolratana Popattanachai)[1]
อติญาณ์ ศรเกษตริน (Atiya Sarakshetrin)[2]
รุ่งนภา จันทรา (Rungnapa Chantra)[3]

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติของนักศึกษาพยาบาล มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่าหลักสูตรการสอนของสถาบันพระบรมราชชนกไม่พบรายละเอียดเกี่ยวกับการพยาบาลด้านภัยพิบัติ ในขณะที่สภาการพยาบาลสากลกำหนดสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ 4 ระยะ คือ 1) ระยะป้องกันและลดความรุนแรง/ผลกระทบ 2) ระยะการเตรียมความพร้อม 3) ระยะการตอบสนองและการรับมือ และ 4) ระยะการฟื้นฟูสภาพภายหลังเกิดภัยพิบัติ จากการสอบถามความคิดเห็นของพยาบาลวิชาชีพพบว่าสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติมีความสำคัญระดับมาก และประชาชนมีความต้องการสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติระดับมาก สอดคล้องกับอาจารย์ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการภัยพิบัติที่ระบุว่า ควรต้องมีการพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติของนักศึกษาพยาบาล ให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรมพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและมีความสอดคล้องกันทุกองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่าประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมผ่านเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการและผลลัพธ์โดยเฉลี่ยตามเกณฑ์ 80/80 เมื่อนำไปทดลองใช้โดยใช้กับนักศึกษาพยาบาลจำนวน 30 คน เป็นเวลา 16 ชั่วโมง พบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้และเจตคติของนักศึกษาพยาบาลหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรฝึกอบรมอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รวมทั้งมีทักษะการพยาบาลด้านภัยพิบัติอยู่ในระดับมาก

ขั้นตอนที่ 4. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรม ปรับปรุงเนื้อหาและสื่อวิดิทัศน์เกี่ยวกับการพยาบาลด้านภัยพิบัติ

[1] *วท.ม. สาขาบริหารสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล E-mail: ubolratana_p@hotmail.com*
[2] *กษ.ด. การอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: atiya_s@hotmail.com*
[3] *ปร.ด. วิจัย วัดผลและสถิติการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: c_rungnapa@yahoo.com*

คำสำคัญ: หลักสูตรฝึกอบรม สมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ นักศึกษาพยาบาล

ABSTRACT

The purpose of this research and development study was to bulid disaster nursing competencies for nursing students. The four phases of the curriculum development were as follows: 1) The investigation of baseline data included the content of teaching and learning activities of the curriculum, current situation of disaster, disaster nursing competencies, and the suggestion from stakeholders; 2) The development of the training curriculum comprised 3 steps: draft the training curriculum, examine the draft, evaluate the curriculum, and improve the curriculum; 3) The implementation of the training curriculum to the nursing students of Boromarajonani College of Nursing, Suratthani; and 4) the improvement and revision of the training curriculum. The results revealed that:

Step 1: The investigation of baseline data showed that the curriculum of the Praboromarajchanok Institute does not include the disaster nursing content whereas the International Council of Nurses (ICN) specify disaster nursing competencies for 4 phases including: 1) Prevention/mitigation, 2) Preparedness, 3) Response, and 4) Recovery/rehabilitation. Nurses perceived that disaster nursing competencies were highly important. People in the community required nurses who had high competencies in disaster nursing. It was consistent with opinions from experts and nurse instructors, which indicated that the disaster nursing competencies needed to be developed.

Step 2: The development of the training curriculum to promote disaster nursing competencies for nursing students. The appropriateness and consistency of the curriculum was evaluated by experts and it showed high appropriateness and consistency for the entire component of the curriculum.

Step 3: The implementation of the training curriculum revealed the effectiveness of the curriculum that ensured the existence of a relationship between processes and outcome by following the criteria 80/80. The curriculum that consists of 16 hours training was used to 30 nursing students. The results revealed that the mean score of the knowledge and attitude of nursing students were significantly different at 0.01 statistics level, and their skills were at good level.

Step 4: The improvement and correction of the traing curriculum includes the content of disaster nursing. the media wgich is emphasized on the development of positive attitudes.

Keywords: training curriculum, disaster nursing competency, nursing student

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภัยพิบัติเป็นภาวะวิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคมที่ได้รับผลกระทบต่อมนุษย์ ทรัพยากร สังคม และการสูญเสียทางเศรษฐกิจหรือสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ซึ่งเกินความสามารถของชุมชนหรือสังคมที่ได้รับผลกระทบในการรับมือกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้นโดยใช้ทรัพยากรของตัวเอง (United Nations International Strategy for Disaster Reduction, 2013) โดยภัยพิบัติอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ภัยที่เกิดจากมนุษย์และภัยที่เกิดจากธรรมชาติ อย่างไรก็ตามปัจจุบันนักวิชาการได้เพิ่มประเภทของภัยพิบัติอีก 1 ประเภท คือ ภัยผสม หมายถึง ภัยที่เกิดจากธรรมชาติและภัยที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกัน (อลิสา หะสาเมาะ, 2554) แต่ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติรูปแบบใดก็จะพบว่าภัยพิบัติรูปแบบต่าง ๆ จะทวีความรุนแรงมากขึ้นในทุกปี ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนจำนวนมาก ดังนั้นในปี ค.ศ. 2001 สภาการพยาบาลนานาชาติจึงได้กำหนดสมรรถนะการจัดการภัยพิบัติสำหรับพยาบาล 4 สมรรถนะ คือ 1) สมรรถนะการป้องกันและลดความรุนแรง/ผลกระทบ (prevention/mitigation competencies) 2) สมรรถนะการเตรียมพร้อม (preparedness competencies) 3) สมรรถนะการตอบสนอง/การรับมือ(Response competencies) และ4) สมรรถนะการฟื้นฟูภายหลังการเกิดภัยพิบัติ (recovery/rehabilitation competencies: ICN, 2006; WHO and ICN, 2009) นับเป็นสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับพยาบาลในการจัดการภัยพิบัติ

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข มีบทบาทหน้าที่ในการผลิตพยาบาลเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและจังหวัดในเขตภาคใต้ เมื่อวิเคราะห์หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตของสถาบันพระบรมราชชนก พบว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติของนักศึกษาพยาบาลทั้ง 4 ด้านตามสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติตามกรอบแนวคิดของสภาการพยาบาลสากลยังไม่ครอบคลุม ไม่มีการจัดรายวิชาแยกเฉพาะ หากแต่การจัดการเรียนการสอนเป็นเพียงสอดแทรกในรายวิชา เช่น วิชาการรักษาพยาบาลเบื้องต้น จำนวน 4 ชั่วโมง และส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับความรู้ความเข้าใจ หรือการปฏิบัติในระดับบุคคล แต่ระดับการวางแผน การกำหนดวิธีการ การประเมินระบบ ยังไม่มีการเรียนการสอน มีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาสมรรถนะด้านภัยพิบัติจากผู้เชี่ยวชาญ 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มนักศึกษาพยาบาล กลุ่มพยาบาล และกลุ่มพยาบาลเฉพาะทาง สำหรับในกลุ่มนักศึกษาพยาบาลในการจัดการภัยพิบัติเป็นการเตรียมนักศึกษาพยาบาลให้มีสมรรถนะการพยาบาลด้านพิบัติภัยโดยการจัดการศึกษาพยาบาลในระดับปริญญาตรีซึ่งเป็นการศึกษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน (basic nursing education) ประเทศไทยมีการสอนเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพยาบาลพิบัติภัยน้อยมาก โดยเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ในหัวข้อการรักษาโรคเบื้องต้น การพยาบาลในภาวะฉุกเฉินการพยาบาลในภาวะวิกฤต ทักษะที่ได้เรียนรู้มีเพียงการเย็บแผล การช่วยฟื้นคืนชีพ เป็นต้น บางหลักสูตรสอนเพียงทฤษฎีไม่มีการฝึกปฏิบัติทักษะที่จำเป็นในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งเนื้อหาสาระเหล่านี้ไม่เพียงพอที่จะสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาล (พูลสุข ศิริพูล และ สุพัฒนา ศักดิษฐานนท์, 2555) ดังนั้นจึงควรมีการจัดการเรียนการสอนการพยาบาลภาวะพิบัติภัยในหลักสูตรการศึกษาพยาบาลทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา

ในปีการศึกษาที่ผ่านมาวิทยาลัยฯ ได้ทำการประเมินสมรรถนะทางการพยาบาลของบัณฑิตที่จบจากวิทยาลัยฯ พบว่า บัณฑิตที่จบจากวิทยาลัยฯ ยังขาดสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ และพยาบาลพี่เลี้ยงให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีการพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลภัยพิบัติของนักศึกษาพยาบาล จากการทบทวน

สมรรถนะพบว่า สมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติเป็นสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาพยาบาล (Davis, 2014) โดยสมรรถนะดังกล่าวได้แก่ ทักษะการสื่อสาร การศึกษา และการเตรียมความพร้อม รวมถึงการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม ทั้งในเรื่องการเตรียมความพร้อมระหว่าง และหลังการเกิดภัยพิบัติ เมื่อทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการเตรียมสมรรถนะด้านภัยพิบัติให้นักศึกษาพยาบาลพบว่า หลักสูตรฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยพัฒนาสมรรถนะให้กับนักศึกษา โดยเฉพาะสมรรถนะด้านการพยาบาลภัยพิบัติ โดยการจัดการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การฝึกทักษะปฏิบัติ และการสอนแบบบรรยายร่วมกันจะสามารถส่งเสริมการเรียนรู้สามารถพัฒนาความรู้ และสมรรถนะที่จำเป็นของนักศึกษาพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ (อุบลรัตน์ โพธิ์พัฒนชัย และคณะ, 2554; Pang, Chan & Cheng, 2009) ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาจึงศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาล เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาการขาดสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติในบัณฑิตที่จบจากวิทยาลัยฯ รวมถึงได้หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างเสริมสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างเสริมสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติของนักศึกษาพยาบาล

ภาพประกอบแสดง กรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาล

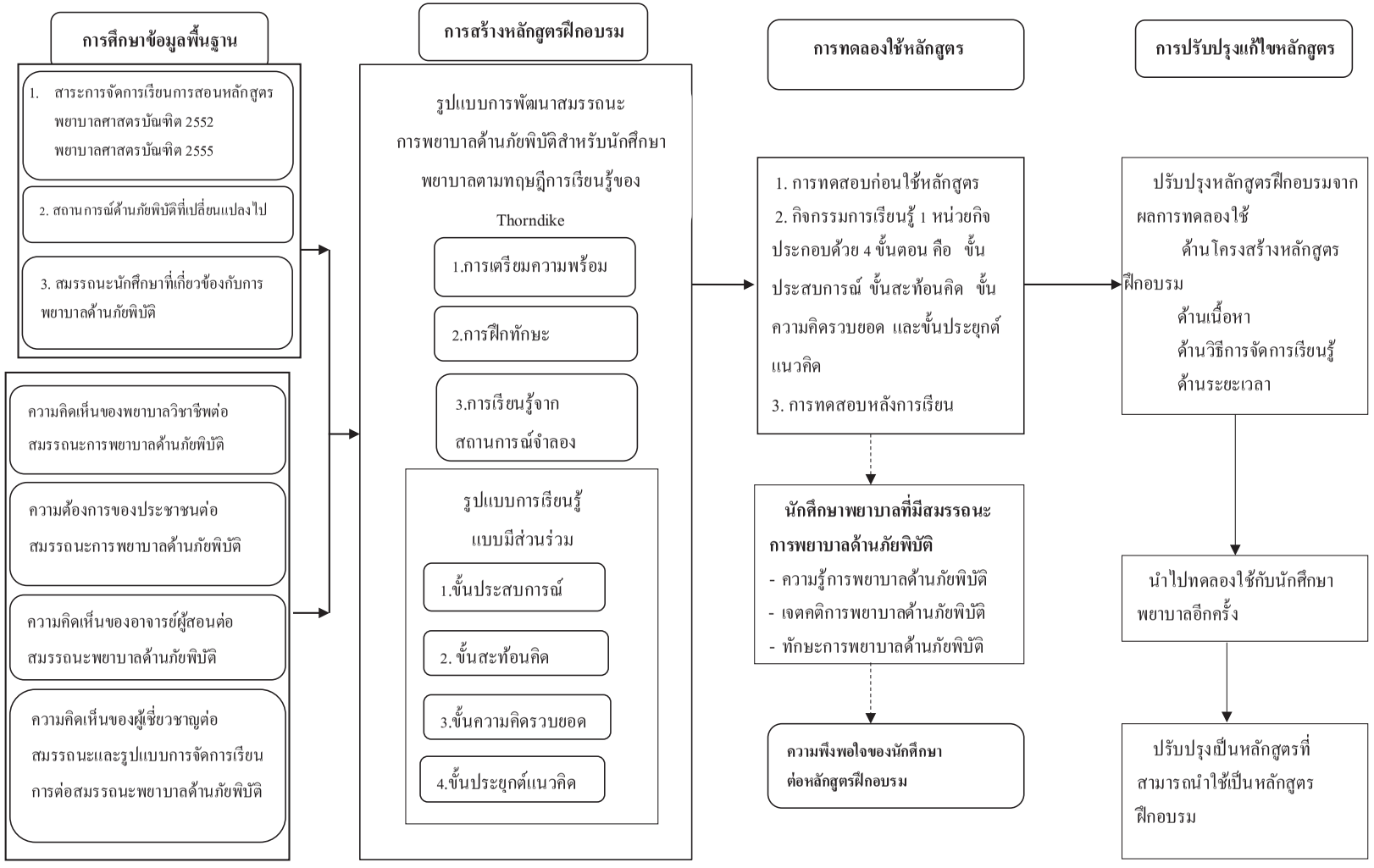

วิธีดำเนินการวิจัย

มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จากการทบทวนการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต สถานการณ์ด้านภัยพิบัติในปัจจุบัน สมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ ความคิดเห็นจากพยาบาลวิชาชีพและความต้องการของประชาชน ความต้องการของอาจารย์ผู้สอนและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการภัยพิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน ดังนี้

2.1 การร่างหลักสูตรฝึกอบรม จากการทบทวนหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต สมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ พัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม วัตถุประสงค์ และโครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม

2.1.2 กำหนดเนื้อหาสาระในแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม ด้วยการกำหนดหลักการและเหตุผลของหลักสูตรฝึกอบรม และกำหนดแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม จากปรัชญาในการจัดการเรียนการสอนและหลักการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ

2.1.3 กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักสูตร

2.1.4 กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วยคำอธิบายหน่วยการเรียน วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เค้าโครงเนื้อหา วิธีการสอนและกิจกรรม สื่อการเรียน การวัดและประเมินผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด สาระสำคัญ และเอกสารอ้างอิง

2.2 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความถูกต้องด้านเนื้อหาและคุณภาพของหลักสูตร และความสอดคล้องในทุกองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม

2.3 การปรับปรุงร่างหลักสูตรฝึกอบรมก่อนนำไปทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลองแบบการทดสอบก่อนและหลังแบบกลุ่มเดียว (one group pretest posttest design) กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี ชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 30 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร กำหนดเกณฑ์ไม่ต่ำกว่า 80/80 และเปรียบเทียบความรู้และเจตคติสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติของผู้อบรมก่อนและหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรม ด้วยการทดสอบค่าทีแบบ dependent t-test และประเมินทักษะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่างโดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและอธิบายสิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่างโดยผู้อบรมสามารถตอบรับหรือปฏิเสธการเข้ารับการอบรมได้ตลอดระยะเวลาและสามารถบอกเลิกการอบรมได้โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อตัวผู้รับการอบรมและผลการเรียน สำหรับกลุ่มควบคุมได้ดำเนินการจัดโครงการเสริมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันภัยพิบัติภายหลังสิ้นสุดการอบรมเพื่อให้ได้รับความรู้ที่เท่าเทียมกัน

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรม จากการประเมินจากอาจารย์ผู้สอน ผู้เข้าอบรม พร้อมทั้งนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาพยาบาลอีกครั้ง เพื่อให้หลักสูตรฝึกอบรมมีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ได้จริง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของสถาบันพระบรมราชชนกไม่พบรายละเอียดเกี่ยวกับการพยาบาลด้านภัยพิบัติ แต่มีเนื้อหาด้านการจัดการสาธารณภัยที่ระบุในรายวิชาการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ในขณะที่ปัจจุบันมีเหตุการณ์ภัยพิบัติเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและส่งผลกระทบในวงกว้างต่อภาวะสุขภาพของคน ในขณะที่สภาการพยาบาลสากลได้เห็นความสำคัญของการกำหนดสมรรถนะของพยาบาลในภาวะภัยพิบัติ รวมทั้งมีการกำหนดสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติที่ครอบคลุมทุกระยะของภัยพิบัติ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาพยาบาลตามระยะของการเกิดภัยพิบัติ คือ 1) การป้องกันและลดความรุนแรง/ผลกระทบ 2) การเตรียมความพร้อม 3) การตอบสนองและการรับมือ และ 4) การฟื้นฟูสภาพภายหลังเกิดภัยพิบัติ

1.2 การรวบรวมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้ดังนี้

1.2.1 ความคิดเห็นของพยาบาลวิชาชีพต่อสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติของพยาบาล เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลวิชาชีพจำนวน 442 คน พบว่าพยาบาลวิชาชีพมีความคิดเห็นว่าสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก (mean = 3.70, SD. = 0.74)

1.2.2 ความต้องการของประชาชนต่อสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามจากประชาชนในพื้นที่จังหวัดชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี จำนวน 400 คน พบว่ามีความต้องการเกี่ยวกับสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (mean = 3.74, SD. = 0.61)

1.2.3 ความต้องการของอาจารย์ผู้สอนต่อสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ จำนวน 5 คน โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก พบว่าหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุม มีสอนเฉพาะหลักการพยาบาลผู้ประสบภัยสาธารณภัย ดังนั้นพยาบาลควรมีสมรรถนะด้านภัยพิบัติให้ครอบคลุมทุกด้านตามที่สภาการพยาบาลกำหนด เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้น บทบาทหน้าที่ของพยาบาล การจัดการสอนควรมีผู้เชี่ยวชาญจากผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง มีการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการที่สามารถจำลองเหตุการณ์ภัยพิบัติ มีวิธีการวัดและประเมินผลทั้งด้านความรู้และทักษะด้านการพยาบาล

1.2.4 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อสมรรถนะและรูปแบบการจัดการเรียนการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน พบว่า ควรจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สอดรับกับภาวะของภัยพิบัติที่เกิดขึ้น มีการจัดการเรียนการสอนเชิงทฤษฎีเพื่อให้ทราบความหมายของภัยพิบัติ ลักษณะการเกิดภัยพิบัติ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน มีการถ่ายทอดประสบการณ์กับผู้ที่เคยประสบภัยพิบัติ รวมทั้งการฝึกทักษะด้านต่าง ๆ เช่น การซ้อมแผนฝึกภัยพิบัติด้วยการจำลองสถานการณ์ มีการประเมินผลที่เน้นทักษะการปฏิบัติมากกว่าทางทฤษฎี

ส่วนที่ 2 ผลการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม พบว่าหลักสูตรฝึกอบรมประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผล 2)วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาสาระของหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลซึ่งจะประเมินด้านความรู้ด้านเจตคติและด้านทักษะ ประกอบด้วย หน่วยการเรียนที่ 1 สมรรถนะด้านการป้องกันและการบรรเทาความเสี่ยง หน่วยการเรียนที่ 2 สมรรถนะการเตรียมพร้อมรับภาวะภัยพิบัติ หน่วยการเรียนที่ 3 สมรรถนะด้านการตอบสนองต่อภัยพิบัติ และหน่วยการเรียนที่ 4 สมรรถนะด้านการฟื้นฟูสภาพภายหลังเกิดภัยพิบัติ ในแต่ละหน่วยการเรียนจะประกอบด้วย คำอธิบายหน่วยการเรียน วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เค้าโครงเนื้อหา วิธีการสอนและกิจกรรม สื่อการเรียน

การวัดและประเมินผล สาระสำคัญ และเอกสารอ้างอิง จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบถูกต้องและความสอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรมพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและมีความสอดคล้องกันในเนื้อหาสาระ วิธีการจัดการเรียนการสอนทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก มีค่าระหว่าง 0.60-1.00 มีการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและผู้อบรม

ส่วนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการและผลลัพธ์ โดยเฉลี่ยตามเกณฑ์ 80/80 พบว่า ประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เมื่อประเมินด้านความรู้ เจตคติ และทักษะการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลที่เข้าอบรมจากหลักสูตรฝึกอบรมพบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้และเจตคติ ของนักศึกษาพยาบาลหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักศึกษาพยาบาลมีทักษะการพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมากทุกข้อ และความพึงพอใจ ภายหลังการอบรมแล้วผู้อบรมมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (mean = 3.83, SD. 0.28) ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมก่อนการนำไปใช้ จะมีการปรับเนื้อหาในหน่วยการเรียนต่าง ๆ ให้ครอบคลุมด้านทักษะการพยาบาลด้านภัยพิบัติให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ปรับสื่อการเรียนการสอนที่เป็นวิดิทัศน์ให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น และสถานการณ์จำลองปรับให้เหมือนสภาพจริงมากเท่าที่สามารถดำเนินการได้ มีการปรับกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับหน่วยการเรียน และกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ส่วนที่ 4 ผลของการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรม ปรับปรุงเนื้อหาเกี่ยวกับการพยาบาลด้านภัยพิบัติ การปรับปรุงสื่อวิดิทัศน์เน้นด้านการพัฒนาเจตคติให้ผู้อบรมเพิ่มขึ้น รวมทั้งการประเมินสมรรถนะด้านการปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น จากนั้นผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับนักศึกษาพยาบาลอีกรอบหนึ่ง พบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้และเจตคติหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมและทักษะการพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติของนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับมากทุกข้อ ผู้วิจัยจึงได้จัดทำเป็นหลักสูตรฝึกอบรมฉบับสมบูรณ์เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริง

อภิปรายผล

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการพยาบาลด้านภัยพิบัติสำหรับนักศึกษาพยาบาลได้พัฒนาขึ้นตามข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ การวิเคราะห์หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตของสถาบันพระบรมราชชนก ความคิดเห็นของพยาบาลวิชาชีพและประชาชนต่อสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญด้านการพยาบาลภัยพิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่ว่า การพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยการนำข้อมูลเชิงประจักษ์มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและเน้นผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้ได้หลักสูตรฝึกอบรมที่ได้มาตรฐานและได้รับการยอมรับหรือรับรองจากองค์การวิชาชีพ (Lewis, 1994) รวมทั้งการกำหนดกรอบสมรรถนะด้านภัยพิบัติที่ครอบคลุมการเกิดภัยพิบัติ 4 ระยะ คือ 1) ระยะการป้องกันและลดความรุนแรง/ผลกระทบ 2) ระยะการเตรียมพร้อม 3) ระยะการตอบสนอง/การรับรู้ และ 4) ระยะการฟื้นฟูภายหลังการเกิดภัยพิบัติ (World Health Organization and International Council of Nurses and Western Pacific Region, 2009) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาการพยาบาลสากลที่กำหนดสมรรถนะของพยาบาลในภาวะภัยพิบัติ (อรพรรณ โตสิงห์, 2555) ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่ต้องมี

การบูรณาการในแต่ละระยะต่าง ๆ ของภัยพิบัติ โดยการออกแบบให้มีลักษณะของการเรียนรู้อย่างแบบบูรณาการต่อเนื่องทุกระยะของภัยพิบัติที่มีการเชื่อมโยงกันในระยะเวลาที่จำกัด รวมทั้งการพยาบาลด้านภัยพิบัติต้องมีการบูรณาการความสามารถของคนในท้องถิ่นหรือแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นับว่าเป็นการพยาบาลที่ไร้พรมแดน ผู้ที่ปฏิบัติงานจะต้องสามารถทำงานร่วมได้อย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ สามารถทำงานประสานหรือสื่อสารกันได้ หากมีแนวทางการปฏิบัติการพยาบาลด้านภัยพิบัติภายใต้มาตรฐานสากล (พูลสุข ศิริพูล และ สุพัฒนา ศักดิษฐานนท์, 2555) การนำหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการจัดหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติและทักษะการพยาบาล โดยต้องเน้นโครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรมที่ชัดเจน ต้องจัดหลักสูตรเฉพาะทางหรือหลักสูตรฝึกอบรมให้ชัดเจนและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ต้องมีรูปแบบเฉพาะเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติและทักษะที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อบูรณาการสิ่งที่ได้เรียนรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ของผู้เรียนที่ได้เรียนรู้รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ (Van Tasse-Baska, Johnson, & Boyce, 1996) โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของธรอนด์ไดน์ (Thorndike) โดยใช้หลักการฝึกปฏิบัติแบบซ้ำ ๆ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2551) ร่วมกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning) ซึ่งเชื่อว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ มีโครงสร้างพื้นฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2 ประเด็น คือ การเรียนเชิงประสบการณ์ (experiential learning) และกระบวนการกลุ่ม (group process) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 องค์ประกอบ คือ การจัดประสบการณ์ (experience) การสะท้อนความคิดและอภิปราย (reflection and discussion) ความคิดรวบยอด (understanding and conceptualization) และการประยุกต์แนวคิด (experiment) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้เข้าใจจดจำความรู้และสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในการปฏิบัติได้ดีขึ้น (Kolb, Rubin, & Osland, 1991) เมื่อนำไปทดลองใช้พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีความรู้และเจตคติต่อการพยาบาลด้านภัยพิบัติหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทักษะการพยาบาลด้านภัยพิบัติของนักศึกษาพยาบาลหลังการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติของนักศึกษาพยาบาลได้ และสอดคล้องกับการศึกษาของวิฑูรย์ วีรศิลป์ (2555) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนจะช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน ทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ ในขณะที่มีข้อคิดเห็นจากผู้อบรมว่าควรมีการปรับสื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมโดยเน้นการเพิ่มเจตคติของผู้อบรมต่อการพยาบาลด้านภัยพิบัติเพิ่มขึ้น รวมทั้งเพิ่มทักษะการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาความรู้และสมรรถนะที่จำเป็นของนักศึกษาพยาบาลด้านภัยพิบัติ (Pang, Chan & Cheng, 2009) สอดคล้องกับหลักการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์ให้กับนักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงหรือคล้ายจริง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สะท้อนผลการปฏิบัติและการประเมินในหลายมิติ (Piirto, 1994) รวมทั้งหลังจากการใช้หลักสูตรฝึกอบรมดังกล่าวผู้อบรมมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษาของวารุณี อัศวโภคิณ (2554) ที่พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษอยู่ในระดับมาก ชัยวัฒน์ จิวพานิชย์ และ ชัยวัฒน์ วารี (2554) ที่พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการสร้างบทเรียนออนไลน์ในการเตรียมความพร้อมในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาอยู่ในระดับมากที่สุด อธิบายได้ว่าหลักสูตรฝึกอบรมใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

(participatory learning) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรม เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อย การมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ การแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ การนำเสนอร่วมกับมีเอกสารประกอบการอบรมซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาสาระของหลักสูตร เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำ (learning by doing) โดยผู้สอนจะเป็นฝ่ายจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้มากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียน (Pretty, Guijt, Thompson, & , Scoones 1995) มีการใช้สื่อวิดิทัศน์ที่กระตุ้นความสนใจ เกิดความรู้สึกต้องการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ และเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น ทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาในโจทย์สถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี ผู้รับการอบรมจึงมีความพึงพอใจเมื่อได้รับการอบรมจากหลักสูตรฝึกอบรมนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การนำหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัตินี้ไปใช้ควรมีการประเมินสมรรถนะของนักศึกษาพยาบาลเบื้องต้นเพื่อการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับพื้นฐานของผู้เรียนมากที่สุดรวมทั้งคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ที่มีลักษณะการเกิดของภัยพิบัติที่แตกต่างกัน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 สถาบันพระบรมราชชนก ควรกำหนดยุทธศาสตร์ด้านพัฒนาบัณฑิตพยาบาลให้มีสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ เพื่อให้มีศักยภาพการบริการพยาบาลในพื้นที่ที่มีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติ

2.2 กระทรวงสาธารณสุข ควรกำหนดเป็นนโยบายให้เขตสุขภาพวางแผนการพัฒนาพยาบาลประจำการในสถานบริการที่มีความเสี่ยงด้านภัยพิบัติให้ได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติโดยความร่วมมือกับวิทยาลัยในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก นำหลักสูตรฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้เพื่อให้พยาบาลสามารถให้การพยาบาลดูแลประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัย

ควรมีการศึกษาในระยะยาวเพื่อประเมินความคงอยู่ของสมรรถนะการพยาบาลด้านภัยพิบัติ

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ จิวพานิชย์ และ ชัยวัฒน์ วารี. (2554). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างบทเรียนออนไลน์โดยใช้ LMS model เพื่อการเตรียมความพร้อมในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. กรุงเทพมหานคร.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2551). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

พูนสุข ศิริพูล และ สุพัฒนา ศักดิฐานนท์. (2555). การพยาบาลภาวะภัยพิบัติ: สมรรถนะที่จำเป็นสำหรับพยาบาลไทย. *วารสารสภาการพยาบาล, ปีที่ 27 ฉบับพิเศษ*, 18-30.

วารุณี อัศวโภคิน. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของบุคคากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร.

วิฑูรย์ วีรศิลป์. (2555). *การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนแบบบูรณาการรายวิชาความจริงของชีวิต*; รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, เพชรบูรณ์.

อลิสา หะสาเมาะ. (2554). "หลักสูตรภัยพิบัติศึกษา" อยากเห็นเนื้อหาเป็นอย่างไร. สืบค้นจาก http://www.pbwatch.net/node/43.

อุบลรัตน์ โพธิ์พัฒนชัย, อติญาณ์ ศรเกษตริน, รุ่งนภา จันทรา, และ อรวรรณ ชัยพันธ์. (2554). การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลใน เขตพื้นที่ประสบภัยพิบัติสึนามิสำหรับนักศึกษาพยาบาล. *วารสารกองการพยาบาล, 38*(1), 4-15.

อรพรรณ โตสิงห์. (2555). *สภาการพยาบาลกับการรับมือภัยพิบัติ*. สืบค้นจาก http//www.thaicne.com/images/sub_1333175250/final%20TNMC.pdf.

Davis, A. J. (2014). Ethics needed for disasters: Before, during, and after. *Health Emergency and Disaster Nursing, 1*, 11-18.

Eisner, E.W. (1994). *Cognition and curriculum reconsidered*. New York: Teachers College Press Retrieved from https://acurriculumjourney.files.wordpress.com/2014/04/ eisner-1985-five-basic-orientations-to-the-curriculum.pdf

Gardner, H. (1991). *The unschooled mind: How children think and how schools should teach*. Basic Books: Harper Collins.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies [IFRC]. (2002). *World disaster report.* Geneva: Switzerland.

International Council of Nurses. (2006). *Nurses and disaster preparedness.* Retrieved from http://www.icn.ch/images/stories/documents/publications/position_statements/A11_Nurses_Disaster_Preparedness.pdf.

Vas Tassel-Baska, J., Johnson, D.T., & Boyce, L. N. (1996). *Developing verbal talent: ideas and strategies for teachers of elementary and middle school students*. Boston: Allyn and Bacon.

Kolb, D. A., Rubin, I. M., & Osland, J. S. (1991). *Organizational behavior: An experiential approach.* Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Lewis, L. S. (2015). *Teaching and Learning in Nursing.* Retrieved from http://www.jtln.org/article/S1557-3087%2813%2900139-X/abstract.

Oulton, J. A. (2009). Leading nursing globally. *Health Emergency and Disaster Nursing, 1*, 29-33.

Pang, S. M. C., Chan, S. S., & Cheng, Y. (2009). Pilot training program for developing disaster nursing competencies among undergraduate students in China. *Nursing and Health Sciences, 11*, 367-373.

Piirto, J. (1994). *Talented children and adult.* New York: Macmillan.

Pretty, J. N., Guijt, I., Thomson, J., & Scoones, I. (1995). *Participatory learning & Action: A trainers' guide.* London: IIED. Participatory Methodology Series I. liED.

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. (2013). *Living with risk: Focus on disaster risk reduction.* Retrieved from www.unisdr.org/eng/ about_isdr/basic_docs /LwR2004/ch1_section 1.pdf.

World Health Organization and International Council of Nurses. (2009). *ICN framework of disaster nursing competencies*. Retrieved from http://www.wpro. who.int/ hrh/documents/icn_framework.pdf?ua=1

World Health Organization and International Council of Nurses and Western Pacific Region. (2009). *ICN framework of disaster nursing competencies*. Geneva: Switzerland.